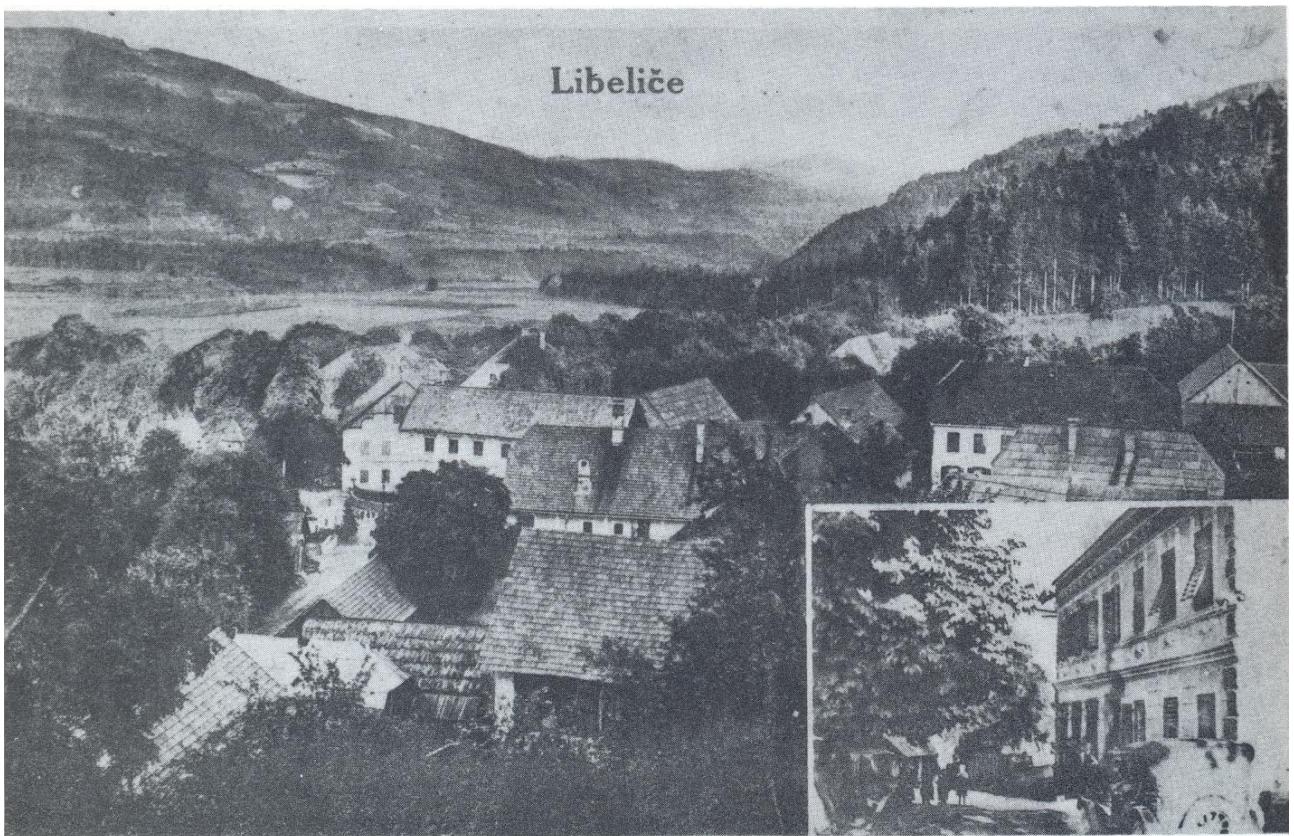

1920

LIBELIČE

1922

„Do ganljivosti in zanosa neponovljiv primer trmastega, osornega, požganiškega samorastništva, ki ga živ hudič ne ugonobi, so ob plebiscitu bile Libeliče, danes komajda znana, po krivici odmaknjena, v žep med državno mejo in Dravo stisnjena vasica zgoraj nad Dravogradom. 1920 so namreč Libeličani pokazali zgodovini tako zelo in tako enkratno zobe, da jih sploh ne bi smeli nikoli pozabiti; kakor ne pozabljamo svojih kmečkih uporov in kakor ne bomo pozabili svojega narodnoosvobodilnega boja.“

(Zakladi Slovenije)

„PLAMEN UPORA OB MEJI”

Ko so v 11. stoletju vodile romarske poti mimo kraja, kjer danes ležijo Libeliče, je tam stala kapelica. Ni nam znano, komu je bila posvečena, ohranila se je le čudna pripovedka, ki govori da so v to kapelico hodile hudobne vile in zaradi svojih „ženskih“ čarov omamljale romarje in jih nato brezrčno oropale. Pohujšanje je kaj kmalu kaznovalo nebo in sveta strela je razklala kapelico na dvoje. Kasneje so na istem mestu sezidali kostnico, ki stoji še danes in je ena najstarejših v Sloveniji. V njeni notranjosti objame človeka temna slutnja lastne minljivosti. Mrtvaške glave, strohnjene kosti ..., čas, kot bi se ustavil. Zgodovina nalaga svojo preteklost v trdnjavu nenjavečih človeških ostankov. Kosti ... nosili so jih od vseh koncev in krajev Koroške, saj je bilo libeliško pokopališče edino, ki je imelo tudi kostnico.

Kmalu je na hribčku čisto blizu mrtvaškega hrama zrasla še cerkev. Sveti Martin, patron libeliške fare, je od takrat pisal zgodovino Libelič. Toda zdi se, kot bi mu tu in tam zadrhtela roka, ali pa, kot da bi imel sam hudič prste vmes. Tako boleče se je usoda poigrala s to koroško vasico. Zaman so bile prošnje svetega Martina in njegovih pobožnih faranov; zato pa so se izklesali ljudje, trdi in ponosni, neizprosni do sebe in do drugih. Le tako lahko razumem dogodek izpred šestdesetih let, takrat, ko je o usodi slovenskih koroških krajev odločal plebiscit.

Še pred letom 1920, v časih Avstro—Ogrske, so bile Libeliče pomembno občinsko središče. V kraju je bilo nekaj gostiln, trgovin, mesarija, pošta, pekarna, šola in vse je kazalo, da se za prihodnost kraja res ni treba bati. Obrt je bila takrat porok za hiter razvoj še pretežno kmečkih koroških vasi. Libeličani so bili po večini kmetje, vendar so zaslužek spetno iskali tudi v trgovini. Stare romarske in trgovske poti so se ohranile in omogočale hiter obtok denarja. Slovenska beseda v tistih časih ni bila prepovedana. Nekoliko vroče krvi so tu in tam zanetili bahavi nemškutarji, ki jih libeliški kmetje niso marali. Kljub temu si zaradi teh nemšcurjev niso belili glav.

USODNI PLEBISCIT!

Toda bolj, ko se je čas nagibal v leto 1920, glasnejši in predrznejši so bili avstrijski priseljenci. V svojih rokah so imeli ključne upravne položaje, tako da je njihova moč, kljub maloštevilnosti, bila enakovredna slovenski. Če so se kdaj Libeliški fantje pretepali zaradi deklet, so sedaj prav radi izprašili tudi kakšnega ponemčurjenega naduteža. Toda, ker je bila v vasi žandarmerijska postaja, takšne vrste „podvigi“ niso bili brez nevarnosti. Pogostokrat se je zgodilo, da so žandarji podili fante gor in dol po Libeličah, in prav nič prijetno ni bilo priti v roke tem vaškim čuvarjem reda. Kljub vsemu so bili to pripeljali, ki niso niti Avstrijcem, še manj pa Libeličanom, zbuiali posebnih skrbi. Morda so popestrili vaško monotonost, nekoliko več pozornosti pa so jim posvečali v okoliških vaseh, kjer so v varni razdalji vsi vprek odobravali početje svojeglavih Libeličanov. Le malokdo pa je slutil, da je vse to samo uvertura v dogodek, ki so sledili . . .

Leta 1920 je bilo že vsem jasno, da bo o usodi Koroške odločal plebiscit. Tedanji libeliški župnik je v župnijsko kroniko zapisal med drugim tudi tole: „Libeličani so dobri verniki, toda Bog jim odpusti, da se vedno nekaj puntajo. Hudo leto nas

čaka. Iz Celovca prihajajo čudni glasovi o nekem glasovanju. Nemci so začeli propagando, da je v Avstriji bolje, toda v Libeličah jih nihče ne posluša. Če bo res prišlo do tistega plebiscita, kot mu pravijo, potem bo samo hudir vesel, ljudi pa čaka žalost . . ." Tako je torej modroval libeliški župnik in zelo dobro začutil usodni trenutek. Takorekoč na predvečer koroškega plebiscita je svojim vernikom v libeliški cerkvi pridigal o velikem grehu, če prodaš svoj jezik, svojo narodnost. No, Avstrijska oblast se je libeliškemu župniku zelo hitro maščevala, saj so ga že v začetku leta 1921 izgnali iz države kot zelo nevarno osebo.

Na sam dan prebiscita so bile Libeliče lepo okrašene. To je bila ena izmed redkih koroških vasi, ki se je zavestno uprla avstrijski propagandi. Zavedati se moramo, da so se Avstrijci posluževali najrazličnejših laži in drugih prijemcov, samo da bi prepričali slovensko prebivalstvo na Koroškem, da glasuje za Avstrijo. Njihov propagandni aparat je deloval izredno učinkovito, na razpolago so imeli ogromna državna sredstva za dosego želenega cilja. Koroško so preplavili z najrazličnejšimi letaki in plakati, v katerih so blatili Jugoslavijo in hkrati obljudljali Slovencem popolno enakopravnost v republiki Avstriji. Celo deželna vlada v Celovcu je tik pred plebiscitom sprejela poseben akt, v katerem sam deželni glavar obljudlja slovenski narodnosti vsestransko politično kulturno in družbeno enakopravnost. Jugoslovanska stran na plebiscit ni bila tako dobro pripravljena. Naivno je verovala v narodnostno zavednost prebivalstva, pozabila pa je na celo vrsto drugih odločilnejših faktorjev, predvsem ekonomskih in socialnih, ki so kasneje prevagali na tehtnici v koris in plebiscitno zmago Avstrije.

Le v Libeličah je bilo drugače. Slovenski kmetje niso kar prida dali na avstrijske obljube, zato so na dan glasovanja vsakemu, ki je glasoval za Jugoslavijo, zastonj dali pijačo in hrano. Po vasi so ves dan hodile skupine slovenskih fantov in deklet in s svojo prisotnostjo zmanjševale učinek, ki so ga dosegli gospodje iz avstrijske uprave in orožniki. Nemška gesla: „Pridite v pravično Avstrijo, . . . zapustite revno kraljevino Jugoslavijo!“ so se uklonila pod staro koroško pesmijo, ki je vedno znova budila v ljudeh zavest, da so in morajo ostati Slovenci. Rezultat glasovanja je pokazal, da so se Libeličani odločili za Jugoslavijo.

PROTI VOLJI LIBELIČANOV

Toda žal, usoda Koroške ni bila prav nič odvisna od peščice zavednih libeliških kmetov. Nova državna meja, ki jo je določila mednarodna razmejitvena komisija, se je kot nož v živo meso zarezala med slovenske kraje. Razdelila je Koroško na neenaka dela, katerega večji del je pripadel Avstriji, manjši, obrobni pa Jugosloviji.

UKAZ!

„Libeliče pripadajo Avstriji. Pod vasjo naj se v sedmih dneh postavijo mejniki, napelje bodeča žica in nastavi avstrijska straža. Prebivalci tega območja so nacionalno nezanesljivi, zato jim je treba v najkrajšem času vcepiti nemški duh in utrditi te labilne mejne kraje!“

S tem ukazom je bila vsaj navidezno zapečatena usoda Libelič. Za Avstrijce je bila stvar dokončno urejena in niti pomislili niso, da bi bila lahko narodnostna zavest Libeličanov močnejša od njihovih zakonov in določil.

UPOR

Takoj, že prvo noč, ko so postavili državno mejo, so bili izruvani nekateri mejniki, tu in tam pa je bila prerezana tudi žica. To je bilo delo nekaterih predrnih libeliških fantov, ki so s tem pokazali, da Libeličani ne bodo upoštevali vsiljene jim volje. Počutili so se opeharjene in ponižane, pravzaprav sploh niso mogli razumeti, da nihče ni upošteval njihove narodnostne pripadnosti, ki so jo jasno izrazili ob glasovanju. Kako naj čez noč pozabijo slovensko besedo, kako naj zavržejo običaje in navade!? To je bil prehud davek, ki ga Libeličani ne bi nikdar poravnali.

Zato so pričeli svojevrsten boj v zgodovini slovenskega naroda. Skoraj nedoumljivo je, da se je peščica zavednih kmetov uprla državi, kakršna je bila Avstrija. Takoj so začeli organizirano nastopati proti odločitvi plebiscita. Za uvod so najprej zavestno ignorirali vse nove avstrijske predpise in upoštevali le tiste, ki so bili v veljni še pred 10. oktobrom leta 1920. Prav tako so pretrgali vse stike z nemčurji in avstrijskimi priseljenci, ki so še vedno proslavljeni plebiscitno zmago in se počutili poklicane, da zagospodarijo nad vasjo. Ovenčani s slavo zmagovalca so bili prepričani, da lahko počnejo, kar se jim zljubi. Prav zaradi tega večvrednognega poнаšanja so često izvali ostre reakcije vaščanov, tako da je vse pogosteje prihajalo tudi do fizičnih obračunov. Incidenti v tej majhni plebiscitni vasi so se vrstili iz dneva v dan.

Malo je pisanih spominov na tiste čase. Nekaj jih je ohranil Ridl Ivan, libeliški mežnar. Vedno je pravil, da so stvari, ki so se godile za časa plebiscita, pregloboke in preboleče, da bi jih lahko vsakdo razumel. Besede so preplehke, preskromne, da bi v celoti zajele vzdušje v takratnih Libeličah. Vaščani so se kaj kmalu otresli slehernega strahu. Nekaj najzavednejših in najupornejših je prevzelo krmilo v svoje roke. Med njimi velja še posebej omeniti župnika Vogrinca, pa učitelja Mencina in seveda Gačnika, Ridla in še številne druge. Upor je bil zelo dobro organiziran, vsaka stvar je bila premišljena, vsak korak dvakrat pretehtan. Najprej so izdelali natančen načrt. Določili so neke vrste delovne skupine. Nekateri so imeli nalogo zbirati ljudi, drugi so nosili letake in časopise preko meje in nazaj; ustanovili so pevski zbor hkратi pa so pri različnih kmetih v Libeliški gori pričeli pripravljati shode. To so bila manjša zborovanja, ki se jih je udeležilo tudi po petdeset in več ljudi. V začetku vsakega shoda so zapeli slovensko pesem, sledil je govor, nato javna razprava, kulturni program in za konec razdelitev nalog. Shodi so bili iz tedna v teden bolje obiskani, samozavest je rasla, z njo pa tudi upornost. Orožniki, se zaradi ljubega miru niso upali približati kmetijam, kjer so bila zborovanja. Veliko dela so imeli tudi s stalnim postavljanjem mejnikov, ki so jih dan za dnem izruvali libeliški fantje. V Libeličah skorajda nihče ni hotel govoriti nemško, pripadniki koroškega Heimatdinsta, ki so povsod po Koroški uspešno izvajali germanizacijo, v tem „osišču“ niso imeli kaj iskati.

VRNITEV

Minilo je prvo leto 1921. Avstrijska oblast je šele takrat začutila, da bo treba trdnejše zgrabiti to „hudičeve“ slovensko gnezdo. Napovedane grožnje so začeli na hitro

uresničevati. S silo so hoteli zlomiti ponos libeliških ljudi. Toda, namesto, da bi Libeličani ponižno upognili hrbte, so pripravili dobro premišljen nasprotni udarec. Prek šolskega nadzornika Mencina, upravitelja šole Gačnika in duhovnika Vogrinca so vso zadevo prenesli na slovensko vlado. Ta si je takrat že nekoliko opomogla od poraza na plebiscitu in bila v maščevalnem duhu pripravljena podpreti libeliško stvar. S tem je dobila ta zavedna koroška vas izredno pomembno politično podporo, ki je avstrijska vlada nikakor ni smela prezreti. Sledile so obtožbe, dokazi . . . ponovno so pregledali rezultate prebiscita in seveda ugotovili to, kar so Libeličani trdili dolgi dve leti ob glasovanju so se vaščani odločili za Jugoslavijo.

Nihče ni mogel prezreti tega dejstva in v začetku oktobra leta 1922 so morali Avstrijci z grenkim priokusom poraženca vrniti uporno vas Libeliče matični domovini. Državno mejo so ponovno prestavili, tokrat onstran cerkve svetega Martina. Še danes se tišči libeliških kmetij. Nekaterim seče vrtove, drugim dvorišče, Dirntišu hribovskemu kmetu, ki se je odločil za Jugoslavijo, pa je nova meja celo za uro in pol podaljšala pot v Libeliče.

Na veliki slovesnosti ob ponovni priključitvi Libelič Jugoslaviji, so se zbrali najvidnejši veljaki slovenskega političnega življenja, med njimi minister Kukovec iz Ljubljane. „Jutro“ osrednji takratni slovenski dnevnik, je libeliškemu primeru posvetil veliko prostora in skoraj vsak dan objavljal sveže novice. Prvi daljši zapis je bil objavljen na sam dan priključitve 30. septembra 1922, beležke iz Libelič pa je Jutro objavljalo skozi ves mesec oktober. Zelo podrobno so opisali tudi 1. – oktobrsko slavje, skupni imenovalec tega poročanja pa je, da je bila priključitev Libelič Jugoslaviji resnično pomemben in odmeven dogodek.

Ko so se nemčurji in Avstrijci umikali iz Libelič, so s seboj odnesli šolski inventar, izropali so občinsko sobo, pa gasilski dom in še nekatere druge javne stavbe. Libeličani so jim vse to odpustili, samo da so čimprej odšli iz kraja; toda fantje nikakor niso mogli preboleti, da so jim poleg vse gasilske opreme odpeljali tudi staro ročno brizgalno, ponos libeliških gasilcev. Danes že pokojni Janežev Johan nam je pred leti takole pripovedoval: „Gasilci smo bili takrat zelo bojeviti in korajžni fantje, zato ram ni šlo v račun, da naša lepa brizgalna ne стоji več v našem gasilskem domu, temveč v sosednjih Potočah. Da pa je bila mera še bolj polna, smo morali vedno znova poslušati hvaljenje tistih onkraj nove državne meje, kako so nam zaplenili brizgalno. Zato smo se trdno odločili, da zadevo čimprej rešimo v našo korist.“

PO BRIZGALNO!

Tisto noč se nas je zbral kakšnih dvajset. Cele Libeliče so bile na nogah. Po hišah so kuhal klobase in nam v korajžo nalivali žganje. Na meji so tisti dan stražili nam naklonjeni graničarji in dogovorili smo se, da nam ne bodo delali težav. Celotna akcija se je odvijala s takšno naglico, da še danes tega ne razumem. Z vozom, ki smo ga sami vlekli, smo se pretihotapili v Potoče, kot v transu vломili v gasilski dom (ključavnico je prerezala že predhodnica) in že je bila brizgalna na vozruški. Nato smo drveli, drveli in kar naenkrat smo bili sredi Libelič . . . potem pa veselje, . . . takšno veselje . . . in seveda rešena čast. To je bila hkrati krona vroče plebiscitne pustolovščine.

Meja

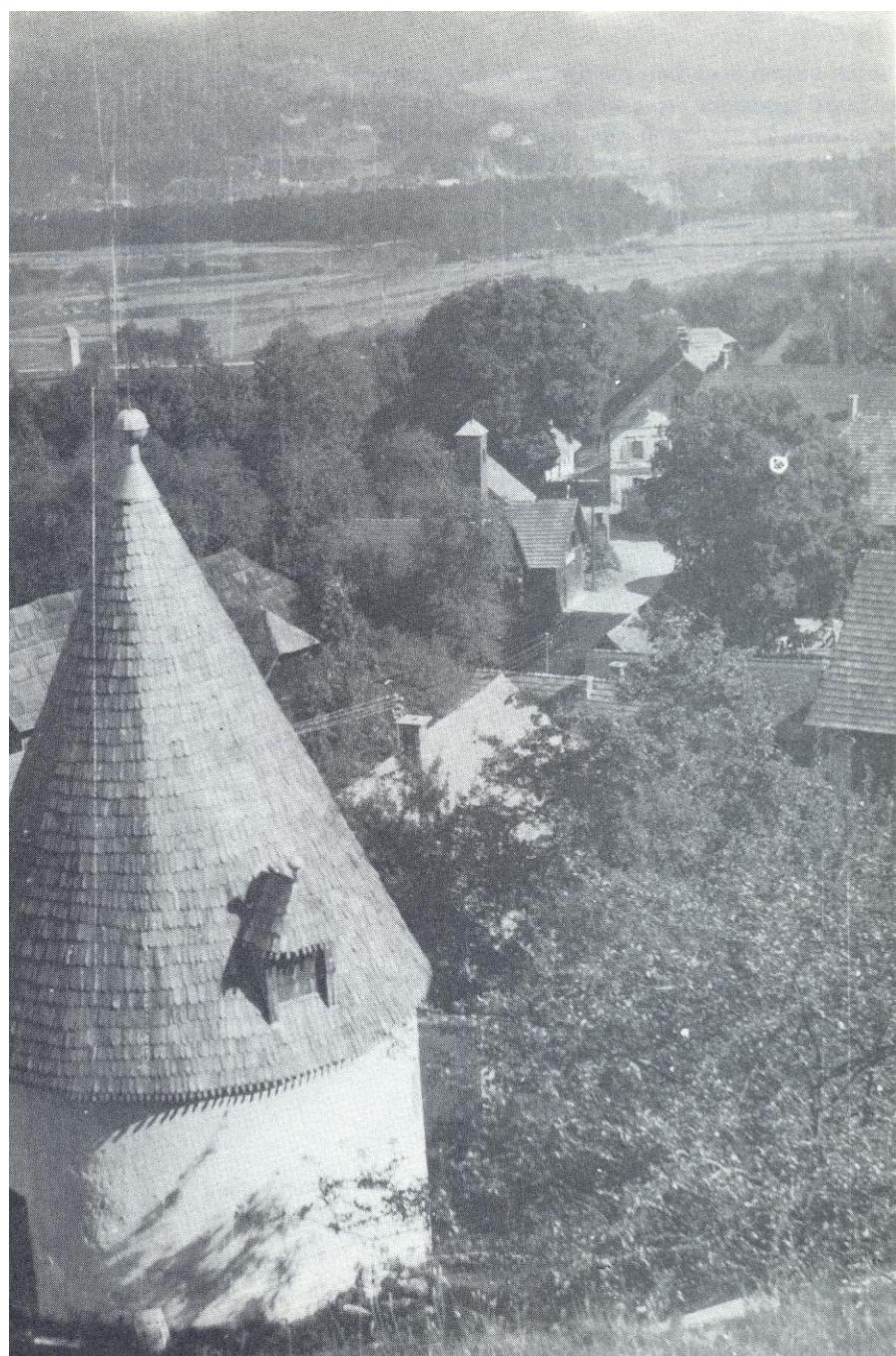
meja
mejna črta
mejni potok
mejni plot
mejna straža
mejni okraj
mejna pokrajina
deželna meja
državna meja
jezikovna meja
omejitev
bodeča žica
minsko polje
kacet

Pogreb živih

Pokopali so nas
in nas še pokopujejo.
Vendar nas nikoli
niso in ne bodo
pokopali do dokončne smrti.
Kajti njihove lopate
so krhkhe in ne zlomijo
trajnosti naših življenj,
ki so tu že od vsega začetka.

Tudi grobokopom
smrt ne prizanaša.
Nekdaj se naveliča
njihovega hlapčevstva!

PO LETU 1922

Po teh burnih dogodkih plebiscita, ki jih danes mnogo mladih na žalost razume kot avanturo zgodovine, so Libeliče tonile v pozabo. Obtičale so v kotu slovenske zemlje, v kotu, ki ni ohranil niti nekdanje romarske in trgovske tradicije, niti ni pomenil trdne gospodarske točke. Toda ljudje se niso spremenili. Odrezani od sveta, z občutkom, da pripadajo slovenskemu narodu, so živeli, gospodarili, trgovali in relativno dobro kmetovali. Čas med obema vojnoma je bil težak, še posebno so bila težka tista leta, ko se je razširjal in razplamteval nacizem. Jasno je, da fašisti niso mirno gledali na zavedne Libeliče, zelo hitro so pričeli z izseljevanjem in terorjem. Da vek, ki so ga Libeličani dali za osvoboditev izpod fašizma, se v vsej grozovitosti kaže na primeru Sabodinove družine. Podivjana fašistična horda se je 27. julija 1944 zločinsko znesla nad to zavedno partizansko družino.

Osvoboditev je v Libeliče prinesla nove načrte in želje. Že od vsega začetka so se vaščani zavedali, da se morajo opreti predvsem na lastne sile – tako so najprej uredili peskobrane nad vasjo, pa vodovod, nato je prišla na vrsto obsežna akcija elektrificiranja hribovskih kmetij (to je bilo leta 1956), . . . vrata v svet so se nekoliko bolj na široko odprla leta 1964, ko je v vas pripeljal prvi avtobus na redni progi Dragograd – Libeliče; najpomembnejša zmaga libeliškega preporoda pa je bila nova asfaltna cesta, ki so jo zgradili tudi s pomočjo samoprispevka. Svojevrstno poglavje v razvoju Libelič pa so seveda kmetje, ki so se izredno hitro vključili v tok sodobnega gospodarjenja in kmetovanja. Pomanjkanje žive delovne sile so nadomestili s kmetijskimi stroji, tako da danes ni kmetije, ki ne bi imela traktorja z vsemi potrebnimi priključki. Procesi industrializacije in urbanizacije, ki tako korenito spreminjajo slovensko podeželje, so tudi Libeličam pustili svoj pečat. Vse več mladih odhaja v šole, na delo v bližnje industrijske kraje, lahko bi celo rekli, da je zelo malo tistih vaščanov, ki niso zaposleni in se preživljajo izključno s kmetijstvom. Pred desetimi in več leti, ko Libeliče še niso imele asfaltno cestno povezavo z Dragogradom, je že kazalo, da se bo mladina odselila, v zadnjih letih pa beležimo obraten proces – mladi ostajajo v kraju, kar se navsezadnje opaža tudi po velikem številu novogradenj.

Še veliko bi se dalo govoriti o razvoju Libelič, na primer o gradnji vaškega vodovoda, asfaltiranju ceste proti pokopališču, obnovi cerkve, delu šole in otroškega vrtca, o ponovnem uspešnem referendumu za samoprispevki, o zavzeti udarniški gradnji novega gasilskega doma, ki že leta krasi središče vasi . . . skratka veliko je ostalo nedorečenega. Toda krona vsega še vedno ostaja spomin na plebiscitna leta, kajti takrat, pred šestdesetimi leti, se je odločila zgodovinska usoda tega koroškega slovenskega kraja . . . praznujmo torej!

Karantanske, IX

Veš, prijatelj,
kako rad o tem pomarnjem:
Ko sem bil še majhen
in služil po kmetih
kot velik nimanič,
kako so pripovedovali
bolj bistri ljudje,
da vedno ne bo naš človek
tujcu in bogatašu
hlapčeval,
da bo nekoč tudi za nas
kraja na svetu,
da bomo imeli zemljišče
in dom in vrt,
pa sonce bo tudi naše,
ki bo sijalo na naš vrt,
kjer bomo imeli svoje
nageljne,
rdeče nageljne.

Zdaj pa imam vse to
in lepo vpokojnino,
pa se bojim dedičev.

Ridl Ivan – spomini

Ridl Ivana, libeliškega mežnarja, sicer ni več med nami, toda ohranili so se njegovi spomini in nekateri zapiski o plebiscitnih dologkih. Pred natanko desetimi leti smo z njim napravili daljši pogovor, katerega del objavljam:

Vpr. „Precej časa je že minilo od tistih burnih plebiscitnih dogodkov; so spomini še dovolj živi?!”

Odg.: „Kako, da ne! Zdi se mi, kot bi se vse skupaj dogajalo včeraj. Tega se res ne da pozabiti. Veste, temu sta kriva duša in srce, kajti Libeliče smo izvojevali samo zaradi neskončne zvestobe in ljubezni do domače slovenske grude!”

Vpr.: „Začelo se je že pred 10. oktobrom leta 1920, kajne?”

Odg.: „Takoj, ko smo izvedeli, da bo o usodi Koroške odločalo ljudsko glasovanje, smo se v Libeličah pričeli resno pripravljati. Kot je znano, je nemški propagandni aparat takrat veliko bolje deloval, kot slovenski. Nemci, oz. Avstrijci so na vse mogoče načine pritiskali na slovensko prebivalstvo. Obljubljali so nam nižje davke, pa vso svobodo in enakopravnost v republiki Avstriji; hkrati pa so razpihovali težave takratne kraljevine SHS, razširjali lažne in zlonamerne informacije, ter strašili ljudi, naj se nikar ne odločijo za priključitev Jugoslaviji. Bilo nas je nekaj v Libeličah, ki sploh nismo verjeli avstrijskim obljudbam. Sam sem imel veliko grenkih izkušenj, kaj pomeni biti Slovenec. V avstroogrski vojski so nas teptali in poniževali, kjer so le mogli in že takrat so vame vsadili upor in mržnjo. Zelo dobro sem vedel, da Slovenci v Avstriji ne bodo in ne morejo biti enakopravni . . . kot vidite, sem imel prav.”

Vpr.: „In kako ste se uprli avstrijskemu propagandnemu stroju, ki je mlel in delal zdraho med slovenskim prebivalstvom?”

Odg.: „Bilo je resnično težko. Že pred desetim oktobrom smo se Libeličani z vsovo vozili na slovenska plebiscitna zborovanja v Velikovec, pa Pliberk, Borovlje in drugam. Tudi v domačem kraju smo organizirali več sestankov z vaščani in že takrat se je videlo, da bodo Libeličani glasovali za Jugoslavijo.

Vpr.: „Tako se je tudi zgodilo . . . toda, kot vemo, se nihče ni oziral na voljo libeliških rodoljubov, . . . prišli so žandarji in čez noč postavili državno mejo pod vasjo, misleč seveda, da so s tem za večne čase zapečatili usodo Libelič. Kakšno je bilo takrat razpoloženje v vasi?”

Odg.: „Tako težko pri duši mi ni bilo še nikdar v življenju kot tiste dneve. Za nekaj dni je v Libeličah vse zamrlo . . . , kot da bi kuga prišla v vas. Ljudje enostavno niso mogli razumeti, kaj se je v resnici zgodilo. Najprej so prišli k sebi tisti mulci iz gostilne. Že prvo noč so se ga napili in v jezi izruvali mejnike. Mene takrat ni bilo zraven, zaklenil sem hišne duri in sem menda mislil kar za večno „not” ostati. Ko se je prva jeza polegla, so začeli delovati tudi možgani in spomrim se . . . prva misel, ki mi je prišla na pamet, je bila, kako jo bom pobrisal čez mejo. Ko pa sem prišel na sredo vasi, so se tam že na veliko zbirali ljudje in vse več je bilo takšnih, ki so govorili, da se bo treba upreti. Veste, takrat smo imeli v vasi tudi nekaj zelo bistrih glav. Denimo župnika Vogrinca, pa nadzornika Mencina, učitelja, ravnatelja šole Gačnika. Ti so bili najbolj bojeviti in so zatrjevali, da stvar še ni izgubljena . . . toda boriti se bo treba, enotno in do kraja. Vogrinca so orožniki kmalu izgnali, Gačnik je moral tudi pobegniti na Prevalje, ostali pa smo seveda mi vsi drugi . . . odločeni, da se ne predamo usodi. To bi lahko bil cel

roman, če bi človek hotel podrobneje opisati ti dve leti. Povem naj samo na kratko . . . dan za dnem, teden za tednom smo organizirali sestanke, narodne shode, vsakič pri drugem hribovskem kmetu. Vseskozi smo dosledno odklanjali nove nemške predpise in se še v naprej držali samo naših, starih, slovenskih. Avstrijskim orožnikom je bilo kaj kmalu jasno, da je bolj zdravo zanje, da nas puste na miru. Tako ali tako so bili vsi prepričani, da nam nihče ne more več pomagati, in da se bomo sčasoma že umirili. Prepričan sem, da je občinska oblast podcenjevala naš upor. Kasneje, ko je bilo že prepozno, so nam to priznali. Mejniki na primer nikdar niso stali več kot en dan, pomagala ni niti bodeča žica, niti stražarji. Avstrijci so naredili še eno napako. Prehitro so nas pričeli ponemčevati. Močno so pritiskali na nas, na vse mogoče načine izvajali ponemčevanje . . . toda vse to je le podžigalo našo odločenost, da se ne predamo. Dobro se spomnim, da so vsakemu, ki bi svoje otroke vpisal v nemško šolo obljudljali visoke kredite; zastonj so delili hrano in rjavozelene gvante . . . seveda samo tistim, ki so pozabili, da so Slovenci. Veste, časi so bili težki, kruha je bilo malo, zato so takšne poteze zvabile mnogo ljudi . . . drugod več kot v naši vasi. Mi smo uspevali samo zato, ker smo se združili. Imeli smo tudi stalno zvezo s prijatelji v Mežiški dolini. Oh, kolikokrat sem ponoči plazil preko Strojne tja žež mejo v Prevalje in se nato vračal s časopisi in drugim materialom. Celi dve leti se je vlekla ta zmešnjava. Avstrijci so počasi pričeli zgubljati živce, kajti z nobenim sredstvom nas niso mogli ukloniti. Mencin in Gačnik sta posredovala pri slovenski vladi in slišalo se je, da bo razmejitvena komisija še enkrat pregledala rezultate glasovanja. To nas je strašansko razveselilo in nam dvignilo morno. Vedeli smo, da bi s tem dosegli zmago, kajti plebiscitni rezultati so bili naš najpomembnejši dokaz. Bolj se je bližala jesen leta 1922, pogosteješi so bili glasovi o libeliškem uporu. Celo časopisi so pisali o nas. Avstrijci bi nas verjetno takrat s silo prisilili v poslušnost, toda vsa zadeva je dobila mednarodni značaj, pa si tega niso mogli privoščiti.

Vpr.: „In kako je bilo na tisti dan, ko ste izvedeli za priključitev?“

Odg.: „Kot strela z jasnega je bilo. Zvečer smo imeli še velik shod pri nekem kmetu in že takrat smo dobili sporočilo, da je stvar rešena nam v korist. Toda nihče tega ni jemal kot dokončno resnico, že večkrat smo nasedli takšnim lažnim alarmom, ki so nas najprej zradostili, takoj nato pa potisnili vše večje težave. Toda tokrat je bilo res. Zgodaj zjutraj sem zaslišal petje na vasi, takoj za tem še gasilsko godbo, . . . ko je zatulila še sirena, mi je skoraj počilo srce od veselja. Malo sem jokal, malo pel, pa pil in . . . veste, težko je to opisati, . . . mislim, da so besede preplehke za to . . . še danes, če sem kdaj nesrečen ali pa jezen, se spomnim na tisti dan, pa sem kar hitro spet dobre volje. Vsak človek bi moral imeti kaj takega v spominu pa bi mirno in lepo živel . . .“

Kaj poroča o plebiscitnem letu libeliška župnijska kronika:

..... Ob novem letu je začel župnik obč. aprovizacijo v red spravljat. Bilo je vse v neredu. Našlo se je deficit čez 10.000 krun. Župnik je imel sitnosti. Za kozami je zbolel koncem februarja tudi občinski tajnik. V hiši župana dva slučaja ošpic. Učitelj se je branil tajništva. Župnik je moral voditi posle skoraj do 1. maja. Veliko je zraven trpel in nakopal si je v grlu bolezni, na kateri še sedaj trpi.

Maja krasno vreme. Želelo si je vse dežja. Pa prišlo ga je preveč. Skoraj ves junij je deževalo. Zatorej je pa žitna žetev zelo slaba. Plebiscitu nasproti! Razburjenost občna! Duhovi se ločijo. Agitatorji povsod na delu.

Dne 15. julija 1920 je bila manifestacija v Velikovcu. Iz občine Libeliče je šlo 120 oseb. Ko so popoldne z vlakom od Dravograda do postajice Libeliče-Rabenštajn peljali, zapazi strojvodja želesni drag na progi. Bil je naložen, da bi spravili vlak iz tira. Vlak obstoji. .... Ponesrečil se ni nihče.

Kaj piše o priključitvi Libelič k Jugoslaviji župnijska kronika:

30. septembra 1922 je naša obmejna straža zasedla Libeliče. V spremstvu okrajnega glavarja, gosp. Rudolfa Mencina, ki si je za preložitev meje največ zaslug pridobil, je prišel župnik nazaj.

1. oktobra se je obhajala slovesnost zasedanja. Množica zavednih župljanov je šla z zastavami gostom, med katerimi je bil bivši minister dr. Kukovec, dalje dr. Cukala, župnik v Guštajnu Rozman, župnik v Črnečah, zastopnik okrajnega glavarstva, veliko čislanih oseb iz vse okolice, nasproti. Ves sprevod je spremjal godba. Na vasi je pozdro il domačin goste, potem so govorili gospod dr. Cukala, minister Kukovec, učitelj Doberšek in se podali na vrh v lepo ozaljzano cerkev, kjer so bile slovesne litanije in "Te Deum".

Zavedni Slovenci so se obnašali proti nasprotnikom zelo mirno. Nekaj časa nekaj nasprotnikov ni bilo v cerkev, počasi so začeli prihajati. Dokler ni bilo legitimacij, nihče ni upal meje prestopiti. .... Posebno pa so branili obisk župnijske cerkve. Da bi odtrgani del župnije na praznik vernih duš obiskal grobove svojih rajnih, še tega niso dovolili.

Časi na koncu vojske in nekaj let navrh bili so sploh nemirni in razburljivi. Vojska je ljudstvo podvijala. Tudi župnik je zapisal spomine v nemirnem nervoznem stanju.

Skrivnost srca

Koliko rahlih, lepih sanj
srce starostno v sebi skriva!
O, saj nihče ne vidi vanj . . .!
In koliko solza
v očeh ugašajočih
kot tiho jezero počiva!

Čudežem jezera –
skrivnostim duše in srca
z očesom smrtnika
ne vidimo do dna.

JUTRO

Dnevnik za gospodarstvo, prosveto in politiko.

sekcija Zveze narodov je sklenila, da naj se v svrhu spoznavanja zdravstvenih razmer izmenjavajo zdravniki med posameznimi državami. Naše ministrstvo za narodno zdravstvo je v smislu tega sklepa odredilo, da odpotujeta v Belgijo dr. Milan Kraljević in dr. Ottmar Prausmüller, šefa bakteriološke postaje v Beogradu in Zagrebu.

* Libeliče združene z Jugoslavijo. Včeraj je bila izročena Jugoslaviji lepa in narodno zavedna koroška vas Libeliče pri Dravogradu, ki je bila doslej pod Avstrijo, pa jo je razmejitvena komisija prisodila naši državi. Danes po poldne pa se zber Slovenci v čim večjem številu v Libeličah, da svečano proslavijo zopetno združenje z Jugoslavijo. Ob 11. dopoldne skupen odhod iz Dravograda preko Črned v Libeliče, kjer pozdravimo naše odrešene brate.

* O reformi neposrednega davka prinašamo v svoji današnji prilogi velzanimiv članek, katerega je spisal prvak naših davčnih strokovnjakov. Na ta članek opozarjamо vse občinstvo, zlasti pa še one faktorje, ki so dobili iz Beograda v pregled in presojo zadevni zakonski načrt.

* Srpska Matica. V petek je bilo na veliki skupščini Srpske Matice sklenje-

sprejetih
sko izol

* Za
šol v Lj
šila na
la z vp
v Ljublj
ne šole.
učne up
govske
dikata.
ljanske
šol, leto
šol, leto
vzoči za
kratkem
pe, tako
začeti s

* Smr
zlatomaš
ser v v
se pokoj
radodarn
ustanove
Haler, s
ske javn
mizarski

* Za
Dunaju.

porno dn
vseh pre

I
Lj
ul.
I
Mari
št.
Celi
Raču
za

Gluha loza na Koroškem

Gluha loza na Koroškem je hujša ko Trdinova
v Gorjancih.

Ker visi na koroškem nebu ledeno sonce.

Z ledenimi žarki, ki delajo ledene sence.

Ker slovenska beseda spotom od človeka do
človeka v zraku poledeni, tako da se boleče zarije vanj,
ki mu je namenjena; da ga preplaši, ga rani,
razgali, osramoti, okuži, poniža, onečasti, da ga
zakrkne in – poledeni.

Gluha loza na Koroškem je hujša, ker je ledena.

Brez vražjih vil ledena in prekleta.

Zato je hujša ko Trdinova v Gorjancih.

In še zato, ker je nobena goreča molitev ne
more otajati.

JUTRO

Dnevnik za gospodarstvo, prosveto in politiko.

ki je bosta imela pri tej priliki važno razgovoro s češkoslovaškim finančnim ministrom dr. Rašinom. Kako se zatrjuje, bo sklenjena v Pragi med obema zavezniškima državama gospodarska pogodba.

* **Libeliče oropane.** Libeliče pri Dravogradu, ki so je morali 30. septembra izprazniti Avstriji, so isti pred odhodom močno izropali. Iz gospodarskega doma so odnesli vso opremo požarne brambe z brizgalno, iz občinske pisarne vse spise in železno peč, iz šole opremo in celo lončeno peč, bakren kotel in štedilnik, iz voditeljevega stanovanja pa štiri okna. Izropanje se je izvršilo na pritisk orožnikov, ki so ravnali po nalogu okrajnega glavarstva.

* **Smrtna kosa.** V Ljubljani so umrlig. Ivan Peče, uradnik davčne administracije, ga Uršula Šetina in solastnik tvrdke Tönnies, g. Avgust Tönnies, v Krškem pa visokošolec g. Fran Papst. Blag jim spomin!

* **Iz «Uradnega lista».** Včerajnjih ustanakih nepravde za Slo-

sep
vor
ko.
Ve
inf
kei
va
ali
vi.
ve
va
zo
nic
sta
ki
ka
ro
utu
in
pr
do
gr
ka
lju
mi

Upr
Ljubljana
ul. St. 54
Potr
Maribor, B
St. I. Tel.
Colje, Aloj
Rabu pri
zavoda 8

Zmote dijaka Tjaža

Ne prenašajte suženjstva, zapostavljanja in ponižanja, so zakrilile Tjaževe roke na stežaj, za vsako odpoved zahtevajte razlago, prepričajte se, ali je potrebna. Postavljajte se po robu, kadar koli vam je to mogoče, ne zatajujte se več in ne odrekajte se dobrinam, ki jih uživa vaš sosed, zahtevajte in terjajte, kajti nič se vam ne bo navrglo, temveč si boste morali z garanjem svojih žuljavih rok vse prisvojiti in z delom svojih možganov obdržati. Če vas kdo udari na desno lice, ga sunite dvakrat tako močno v rebra, da odtehtate njegovo krivico.

JUTRO (oktober leta 1922)

Da se je kljub temu posrečilo v Dravski dolini rešiti libeliški plato, ki dominira ob vzhodu v Dravsko in Labodsko dolino, je treba beležiti kot znaten uspeh. Na levem bregu Drave zgubimo del šentlovrenškega vrha in Zakamen. Oba kraja sta precej ponemčena in za nas daleko ne istega pomena kot pridobitev na desnem bregu, kjer smo imeli v libeliški občini precejšnjo večino ob plebiscitu. V vasi Libeliče je trirazredna šola in farna cerkev. Že dolga leta deluje tam župnik Vogrin, blag, idealen rodoljub, ki pa je moral zbežati iz svoje fare, ker ni bil v Libeličah radi nasilne nasprotné propagande več varen življenja. Sploh je značilno za avstrijsko upravo, da so orožniki sami pritiskali na odlične našince, da bi zapustili kraj, češ, da ne morejo jamčiti za varnost njih življenj. Sreča je le v tem, da so se v libeliški fari našli takšni ljudje, ki se tega pritiska niso bali in so se celo uprli. To je ohrabirilo vse zavedne kmečke glide in so le-ti skupno nastopili proti oblasti . . . .

POKOLJ SABODINOVE DRUŽINE V LIBELIŠKI GORI

Janko Gačnik

Vas Libeliče leži v osvobojenem delu Koroške, ob robu skrbno obdelanega polja nad Dravo. Tik nad vasio se začne svet precej strmo dvigati. Ves ta svet je porasel s smrekovimi in borovimi gozdovi vse gori do Strojne, med gozdovi pa so lepe njive in travniki, imenovani Libeliške Rute v Libeliški gori.

Tudi v mirne Rute nad Libeličami je v aprilu 1941 iz Koroške prihrumel nacifašizem. Štiri dolga leta so koroški nemški šovinisti iz Celovca pošiljali nad mirno prebivalstvo v Libeliče in okolico svoje pozivnjene gestapovce, policiste in orožnike, ki so bili skoraj vsi Avstrijci, v večini Korošci, da so ropali, požigali in morili. Ni mogoče našteti vseh zločinov in žrtev teh zločinov. Tu naj bo opisan samo pokolj pri Zabrečniku, p. d. Sabodinu v Libeliških Rutah, v noči od 23. na 24. julij 1944. Še danes se zgrozi in strese sleherni gorjanec v Rutah, če mu le omeniš nekdaj tako znano in pribljubljeno ime Sabodin.

Sabordinovi so bili delovni ljudje, živeli so na mali kmetiji. Sabordinov oče Martin Zabrečnik je opravljal tudi tesarska dela, da je mogel preživljati svojo številno družino. Prirodno nadarjeni in razgledani Sabordinov oče je bil po prvi svetovni vojni tudi dalje časa od ljudstva izbrani župan libeliške občine.

Partizani Koroškega in Pohorskega odreda so Sabodina in njegovo številno družino poznali kot zveste pristaše narodnoosvobodilnega gibanja slovenskega naroda in svoje dobre prijatelje. Zaradi tega pa je bila družina trn v peti orožnikom in gestapovcem v Dravogradu.

Dne 23. julija 1944 je komandir orožniške postaje v Libeličah, orožniški mojster Luggauer – Avstrijec iz okolice Št. Vida ob Glini na Koroškem – organiziral hajko na partizane na Strojni. Poklical je na pomoč še gestapovce iz Dravograda, od koder se jih je pripeljalo 30 v Libeliče. Vodil jih je Platzl, Avstrijec iz Laboške doline. Ves oddelek je pod poveljstvom Luggauerjevim preiskal Strojno, posebno kmetije pri Požegu in Vutku. Ko pa nemški krvoloki niti pri Požegu niti pri Vutku niso našli partizanov, so se napotili v smeri, v kateri so videli dve svetli raketni. Fašistična drhal, 37 orožnikov in gestapovcev, je končno ubrala pot preko Stifnjakove in Mališnikove kmetije naravnost proti Sabodinu. Tu se je pričela žaloigra, ki jo prebivalci Libeliških Rut nikoli ne bodo pozabili. Na poti proti Sabodinovi hiši so naleteli na partizansko stražo. Luggauer, ki je že poprej imel v temo naperjeno brzostrelko, je prihitel na straži stroječega partizana Janeza Vajdla, delavca iz Mežice. Na terenu se je razvila bitka, v kateri je bilo več gestapovcev ranjenih in mrtvih. Obkoljenim partizanom se je v temi posrečilo, da so se umaknili brez večjih izgub. Koliko so imeli nemški fašisti ranjenih in mrtvih, se ni dalo ugotoviti, ker je drugi dan zaprt in pokrit rešilni avto vozil ranjence in mrtve proti Dravogradu.

Orožniki in gestapovci so se srečali s partizani blizu Sabodinove hiše. Sabodinova družina je ostala v svoji hiši in se med bojem ni umaknila, ker se nobeden ni čutil prizadetega. Podivjani gestapovci in orožniki pa so se maščevali za svoj neuspeh nad Sabodinovimi. V svojem besu in krvoločnosti so pomorili šest članov družine, živa sta ostala samo osem mesecev stari Martinov vnuček Martinek in dekla Lena Jamar.

Kakor pripoveduje Lena, so jo gestapovci in orožniki spodili iz postelje ter jo vzeli s seboj. Vse druge pa so pomorili v kuhinji. Sabodinov oče Martin Zabrečnik je ležal pri zidu s presekano glavo, poleg njega njegova žena Marija, ob njej z glavo naslonjena na njeno truplo hčerka Marica, pred štedilnikom objeta sin Matevž in njegova žena Uršula, ne daleč od očeta Martina v kotu pa drugi sin Valentin, ki je imel pod kolenom odsekano nogo. 8 mesecev star Martinek pa je ležal v mlaki krvi ob mrtvi materi. Fašistične zveri so nato Martinka dale dekli Leni z naročilom, naj ga odnese iz hiše. Določili so ji prostor ob drevesu blizu hiše, od koder se ni smela ganiti vso noč in še drugo jutro ne.

Po tem strašnem pokolju so orožniki in gestapovci znosili vse pohištvo iz hiše na prosto in so ga drugi dan odpeljali z dvema vozovoma na gestapovsko komando v Dravograd. Ko je bilo pohištvo na prostem, so hišo zažgali, še prej pa so zažgali skečenj in hlev. Da bi prikrili sledove strašnega klanja, so nametali v kuhinjo gorečih snopov, nekaj manj vrednega pohištva in gorečih tramov, da bi trupla zgorela in da bi uničili vse sledove o tem, kako so žrtve zmaličili. Vendar so sosedje drugi dan ugotovili in spoznali še na ožganih in deloma zoglenelih truplih znake divjanja. Sosedje so slišali tudi obupne klice žrtev na pomčč.

Morilci so bili skoraj sami Avstrijci, po večini koroški nemški šovinisti. Vodja gestapovskega oddelka je bil poleg Platzla še Oberscharführer Franz Blümel, koroški Nemec iz Ziljske doline, ki je leta 1945. po zlomu nacifašizma še služboval v Celovcu. Nemški zdravnik med okupacijo v Dravogradu dr. Dabriger je Pinicidu

Kudru izjavil, da ima Platzel, vodja dravograjskih gestapovcev, najmanj tisoč človeških življenj na vesti. Izmed morilcev so znani še gestapovci: Fritz Schwab, doma nekje v Avstriji, ki je v Dravogradu pri povedoval, da se je od Sabodinove družine najbolj branila umreti hčerka Marija in da je bila ona najbolj „zach“ (odporna), Pavel Streit, Avstrijec, živi sedaj pri starših svoje žene v Št. Lenartu v Laboški dolini na Koroškem na svobodi; pred aprilom 1941 je že kot petokolonec in kulturbundovec deloval v Dravogradu; Weinberger, doma iz Siliana na Tiolskem; Viljem Busant iz Lienza na Koroškem; ta se je posebno odlikoval z mučenjem v gestapovskih zaporih v Dravogradu in je po izpovedbi Pinicida Kudra med neko hajko na Ojstrici pri Dravogradu iztaknil nekemu ujetemu partizanu oči; sodeloval je pri pokolju tudi Bedrich, imenovan Bluthund (krvoločni pes), po rodu sudetski Nemec, ki je pa vedno živel v Avstriji in je bil ob začetku tega leta še na svobodi v Mallnitzu na Koroškem. To so bili glavni klavci Sabodinove družine. Tudi drugi so bili po večini Avstrijci.

Po zlomu nacifašizma so v arhivu komande orožniške postaje v Libeličah našli originalno poročilo, ki ga je poslal Luggauer na komando 13. SS policijskega polka v Pliberku in na gestapovsko poveljstvo v Celovcu. Iz tega poročila se vidi vsa brezmejna zloba te zveri v človeški podobi. Poročila nadrejenim oblastem so datirana od 24. in 25. julija 1944 pod opr. štev. Tgb. Nr. 377. V njih sporoča Luggauer, da se je Sabodinova hiša med bojem vžgala in da so Sabodinovi med streljanjem našli smrt in so potem zgoreli.

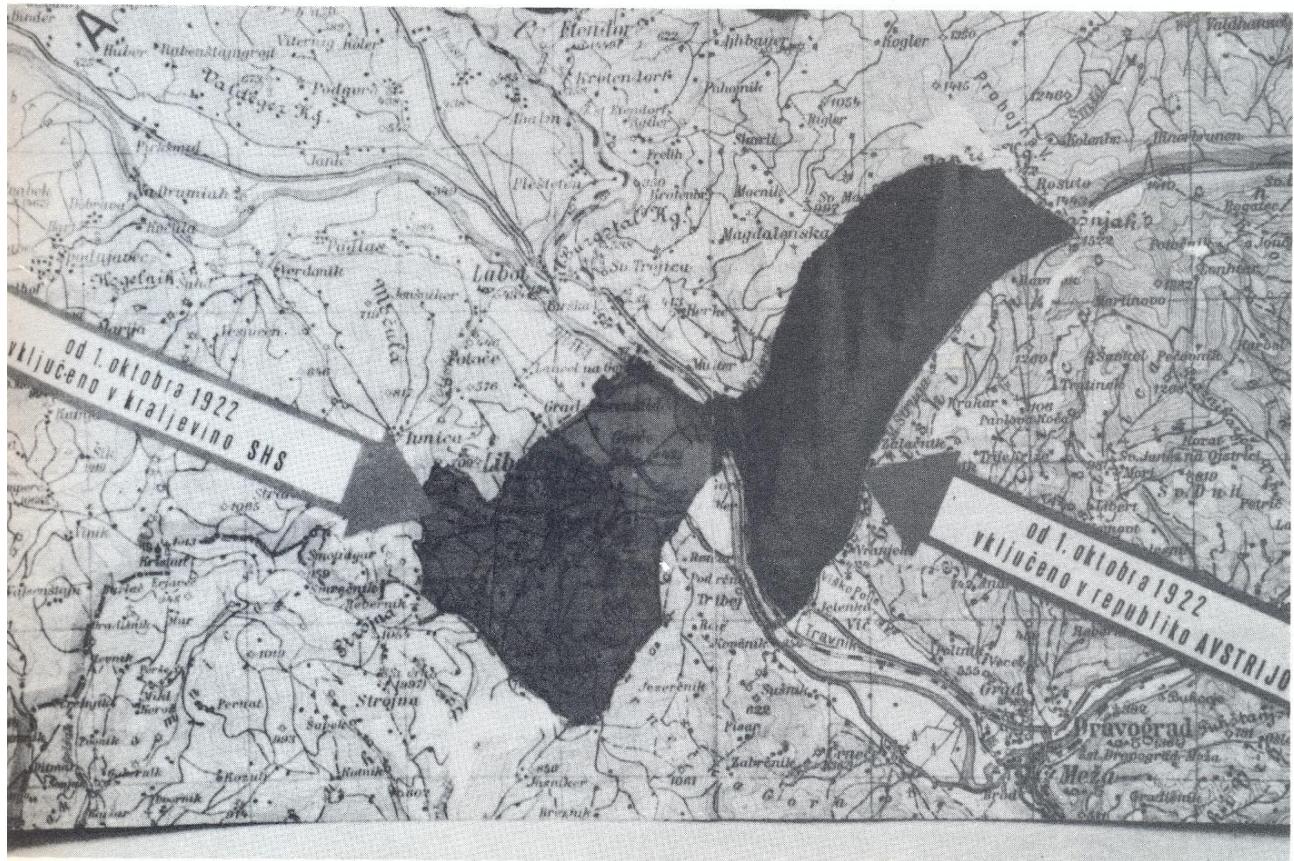
Toda dokazano je po pričah, da je ta avstrijski nacist vodil vso akcijo in sam sodeloval pri tem strašnem pokolju, da je ukazal znositi vse boljše pohištvo na prosto in ga dal odpeljati v Dravograd. V svojem poročilu trdi, da je bilo v Sabodinovi hiši 50 do 60 partizanov, ne upa pa si zanikati, da med ožganimi in zoglenelimi trupli ni bilo niti enega partizana. Po njegovem poročilu, naj bi bil torej ogenj uničil vse cerasle člane družine, komaj osem mesecev stari otrok pa naj bi sredi ognja stal v kuhinji živ!

Po živi priči Leni Jamar je dokazano, da si je Luggauer ozadje smrti vseh članov Sabodinove družine izmislil zato, da bi prikril grozne zločine avstrijskih fašistov. Zato tudi ni dovolil, da bi domačini Sabodinove pokopali z dostenjim pogrebom. Luggauer je sam naročil dve krsti za vseh šest žrtev in šele na mizarjevo prošnjo je dovolil še tretjo rakes; izrecno pa je prepovedal vsako udeležbo Libeličanov pri pogrebu. Zakaj ni pustil nikogar blizu? Edino in samo zato, da bi prikril svoj zločin!

Ni čudno, da mi je pri slovesu rekел stari kmet Obritan: „Samo avstrijskih fašistov nas obvarujte!“

Naša dolžnost je, da pred svetom razgalimmo to potuhnjeno krvoločnost avstrijskih fašistov, da vse osvetlimo in ugotovimo in da ne odnehamo, dokler ne bo nad Luggauerjem in njegovo gestapovsko tolpo izrečena zaslužena kazenskih zvezin, ker te zverine še danes ne verujejo, da kazenskih mera priti.

Orožniški mojster Luggauer je še danes v službi kot orožnik na Koroškem in nadaljuje potuhnjeno preganjanje koroških Slovencev in z njim so v službi avstrijske republike številni nacisti, izvrševalci grozodejstev v naših krajinah, posebno na Koroškem, kjer se odločujoči faktorji nočejo lotiti čiščenja uprave in gospodarstva na cifašističnih zločincev.

LIBELIČE 1920 – 1922. Uredil uredniški odbor: Lojze Kos, Pavel Hudej. Za vsebino odgovarja Lojze Kos. Tisk: Grafika Prevalje, oktobra 1982 v nakladi 600 izvodov. Po mnenju republiškega sekretariata za informacije SRS je almanah oproščen plačila prometnega davka.